

ZA PROFESOREM J. DOLEŽALEM

Dne 12. ledna 1965 zemřel univ. prof. Dr. Jan Doležal, zakladatel a dlouholetý předseda Československé psychologické společnosti.

Naše psychologie v něm ztrácí jednoho ze svých čelných představitelů, který svým širokým rozhledem, originálním teoretickým myšlením, organizačním elánem a iniciativou významně přispěl k jejímu rozvoji. Zemřel necelé tři roky poté, co jsme vzpomněli jeho šedesátých narozenin, takže uprostřed práce, udolán zákeřnou chorobou, které houževnatě vzdoroval. Celoživotní práce prof. Doležala byla mnohostranná a vskutku rozsáhlá, takže ani nelze podat její celkový obraz v krátkém nekrologu. Připomeneme pouze některé její úseky a příznačné rysy, které zvláště ovlivnily vývoj psychologie u nás.

Po mimořádně úspěšném zakončení studií na lipské universitě začal Doležal svou psychologickou dráhu v Drážďanech jako pracovník a později vedoucí Psychotechnického ústavu. Pobyt v Německu mu umožnil osvojit si experimentální techniky výzkumu a získat vzhled do psychologické problematiky průmyslové výroby i cenné organizační zkušenosti. To vše Doležal se zdarem uplatnil po svém návratu do Prahy, když po nástupu Hitlera k moci musel Německo opustit. Prvým významným úspěchem doma bylo vybudování uprostřed moderního, vědeckými metodami vyzbrojeného Ústavu lidské práce, v němž Doležal pak několik let působil jako ředitel. Činnost ústavu vycházela z koncepce komplexního zkoumání pracovní činnosti. Tato koncepce byla velmi pokroková a odpovídala náročným kritériím vědecké práce. Ústav odchovával řadu zkušených psychologických pracovníků a i když byl pak za éry dogmatismu zrušen, zůstal vzorem psychologického pracoviště, který podněcoval naše psychology k úsilí znovu práci obnovit na stejně vysoké odborné úrovni. V létech, kdy byla psychologie u nás vážně ohrožena a postižena likvidátorskými tendencemi, získal si Doležal jako universitní profesor, jímž byl jmenován v roce 1947, zásluhu o to, že byly tyto tendence alespoň do určité míry paralyzovány. Úspěšnou zbraní proti nim byla marxisticky orientovaná koncepce psychologické vědy a její aplikace v socialistické společenské praxi, jak ji Doležal v základních rysech nastínil a se zdarem stále podrobněji domýšlel. Příznačné pro Doležala bylo, že se nespokojil s pouhou deklarací myšlenek, nýbrž zároveň usiloval o to, aby byly vtěleny v konkrétní skutečnost. To ho vedlo k řadě akcí, v nichž znovu prokázal své organizační schopnosti. Doležal se o realizaci nově pojetého jednooborového studia psychologie, jehož učební osnovy byly vypracovány na základě uplatnění vědecké psychologické teorie na jedné straně a rozboru potřeb společenské praxe na straně druhé. Toto pojetí studia psychologie se zdarem ob stojí v porovnání s jeho stavem v jiných vyspělých státech. Profesor Doležal na universitní půdě vybudoval také nový samostatný psychologický ústav KU, který náleží k nejlépe technicky vybaveným psychologickým pracovištím v ČSSR. V laboratoři ústavu vyvinul řadu výzkumných aparatur i cenných experimentálních metodik, sloužících k analýze činnosti.

Vedle této náročné práce v rámci university začal profesor Doležal rozvíjet práci psychologů také na půdě Československé akademie věd, kde na jeho podnět vznikla r. 1957 Komise pro psychologii, která pod Doležalovým vedením získala pro naši psychologii některé další možnosti rozvoje. Umožnila celostátně koordinovat a plánovat výzkumnou práci psychologů, přispěla k řešení palčivých stavovských otázek a prosadila nové publikační možnosti.

především založením samostatného ústředního časopisu „Československá psychologie“, jehož vedoucím redaktorem byl až do své smrti prof. Doležal, ukázněně střežitel jeho dobrou odbornou úroveň. Dalším rozhodným impulsem, podněcujícím aktivitu československých psychologů bylo založení Československé psychologické společnosti při Čs. akademii věd r. 1958, jehož iniciátorem byl opět prof. Doležal. Ve funkci předsedy ústředního výboru ČSPS, kterou zastával po několik let, se pak Doležal významně podílel na budování organizační struktury Společnosti i na rozvíjení a usměrňování její činnosti.

Z uvedeného je zřejmé, že téměř všechny základní úspěchy naší psychologie byly tak či onak spjaty s Doležalovým jménem. Nejen, že podněcoval k teoretickému myšlení a usiloval o vytvoření ucelené vědecké koncepce psychologie, ale se vši svou energií a temperamentností se zasazoval o vytvoření potřebných objektivních podmínek jak pro rozvoj vědecko-výzkumné práce v psychologii, tak pro uplatnění jejích poznatků v praxi.

Jeho zdravý smysl pro potřeby praxe našel svůj výraz v řadě konkrétních činů. O využívání psychologických poznatků v praxi — zvláště v oblasti hospodářské — pečoval prof. Doležal nejen jako ředitel Ústavu lidské práce a vedoucí katedry psychologie, ale i ve svých dalších funkcích. Měl např. hlavní podíl na ideové přípravě I. celostátní konference čs. psychologů ve Smolenicích r. 1957, která poprvé vytyčila perspektivy rozvoje a uplatnění aplikované psychologie v socialistické společenské praxi. Dále se profesor Doležal zasadil o vytvoření odborných sekcí ČSPS, specializovaných na jednotlivé aplikační úseky, a pečoval o jejich zdárnou práci. Připravil ke dvojímu vydání v edici Malé moderní encyklopedie populárně-vědecký sborník „Hygiena duševního života“ a v posledních letech se s velkou energií opětovně věnoval řešení problematiky výchovy k povolání a poradenské práci na našich školách. Založil samostatný časopis „Výchovný poradce“, věnovaný těmto otázkám, jehož cílem je především pomáhat našim učitelům a poradcům. V prvním čísle tohoto časopisu uveřejnil vlastní základní koncepci výchovy k povolání v rámci našeho školského systému.

V posledním období svého života soustřeďoval profesor Doležal své snahy stále více k syntetickému zpracování zásadních teoretických a metodologických otázek psychologie práce, které se zřejmě chystal publikovat ve formě monografie o psychologii práce. Nebylo mu bohužel dopřáno završit celoživotní dílo touto výslednou syntézou. I tak zanechává však po sobě profesor Doležal vsutku obdivuhodnou práci, která je mu důstojným pomníkem. Zůstává tak dále mezi námi a v mnohém ohledu — především svou kritičností, přísně logickým myšlením, iniciativností a usilovností — nám může být světlým vzorem.

V. BOKOROVÁ

Památce profesora Jana Doležala

Mnozí z nás se s profesorem J. Doležalem viděli na II. sjezdu ČSPS naposled. Zpráva o jeho náhlém úmrtí dne 12. ledna t. r. byla opravdu bolestným překvapením. Jeho místo v řadách československých psychologů zůstalo prázdné a jeho zaplnění nebude snadné. Profesor Doležal nám bude dlouho chybět.

Pro Československou psychologickou společnost znamenal velmi mnoho. Byl jejím zakladatelem a jejím prvním předsedou. Rozhodující podíl měl na

rozvinuti její práce jak v ústředním výboru a v sekcích, tak i v otázkách organizačních a administrativních.

Založení Čs. psychologické společnosti a rozběhnutí celé její práce bylo však pouze jednou fází jeho činnosti. Doležal byl spíritus agens celé československé psychologie. Její osud mu velmi ležel na srdci a jejímu vývoji věnoval asi největší díl své práce. Ve schopnosti koncipovat hlavní směry jejího rozvoje a nejbližší její úkoly neměl asi mezi československými psychology sobě rovného. Koncepce sítě vědeckých psychologických pracovišť, státních výzkumných úkolů i návrh statutu a koncepce práce Psychologického ústavu ČSAV byly především jeho dílem. Osud mu však nedopřál, aby se dočkal realizace všech svých návrhů.

Zůstává našim ne právě snadným úkolem, abychom spojenými silami dovedli započatou práci k důstojnému završení. Profesor Doležal už s námi nebude. Naše práce a úsilí se však ještě dlouho budou opírat o jeho podněty, vypracované návrhy a koncepce. V tom zůstane i nadále s námi.

EMIL HOLAS, předseda ČSPS